

POČÁTKY PODNIKATELSKÉ KARIÉRY

Jednou z nejpoutavějších otázek, která leží před badateli studujícími problematiku podnikatelství, je problém startovacích pozic podnikatelských osobností. Kolektivní biografie přitom spíše nabourávají představu o četnosti velkolepých příběhů popisujících cestu chudých chlapců ke snovému bohatství, jak je vykreslují některé případy z amerického prostředí.¹ Pro rozvíjení úspěšných kariér se jako závažné faktory ukazují aspekty rodinného zázemí, s tím spojeného vzdělání a rovněž kapitálové vybavenosti. Pro budoucnost úspěšných podnikatelů je významná také otázka regionálního původu, neboť naznačuje možnou kontinuitu špiček obchodního světa předindustriální éry ve vybrané lokalitě s moderními podnikateli. Stejně tak poukazuje regionální původ na možnosti prostorové mobility a na přitažlivost, s jakou jednotlivá obchodní a průmyslová centra působila na nově přicházející podnikatele při počátcích jejich kariér. V případě konkrétních životopisů pak regionální původ naznačuje, jakým způsobem zdolávaly budoucí úspěšné osobnosti mentální bariéry spojené s výzvami k přesunu do leckdy vzdálených metropolí obchodu a průmyslu. Sledujeme-li v tomto kontextu Dotzauerovy podnikatelské počátky, nacházíme v některých aspektech silné odlišnosti od obvyklých vzorců úspěšných kariér.

Kolektivní biografie věnované českým a moravským podnikatelům upozorňují v případě regionálního původu na zásadní podíl domácích podnikatelů. Vysoké je toto číslo především v případě podnikatelů z Čech, kde bylo více než 86 % osob v Čechách rovněž narozeno. Na Moravě je tento podíl mírně slabší a tvoří 80 %.² Výrazná je rovněž participace podnikatelů z českých zemí na celkové struktuře podnikatelů habsburské monarchie, která dosáhla více než třetinového podílu.³ Uvedená čísla by však neměla zakrýt roli zahraničních podnikatelů především v první polovině 19. století, neboť to byli často právě oni, kteří seznamovali české prostředí s novými výrobními metodami a postupy a obdobně hráli významnou

1 Jako nejznámější příklady cesty „rags to riches“ bývají uváděni John Davison Rockefeller a Andrew Carnegie. Ropný magnát Rockefeller (1839–1937) začínal jako řadový praktikant ve spediční firmě a později účetní. Průmyslník Carnegie (1835–1919) pracoval již ve 13 letech jako údržbář v přádelně bavlny a telegrafní poslíček. Příběhy obou představuje např. GEORGE BROWN TINDALL, DAVID E. SHI, *Dějiny Spojených států amerických*, 3. opr. vyd., Praha 1998, s. 391–396.

2 Údaje vycházejí ze dvou nepublikovaných diplomových prací vzniklých na Ostravské univerzitě. ČESÁKOVÁ A., *Původ a sociální struktura průmyslového podnikatelství na Moravě a v Rakouském Slezsku v období od počátku průmyslové revoluce do roku 1914*, Ostrava 2001, a D. ŘEZŇKOVÁ, *Formování průmyslového podnikatelství v Čechách v období 1800–1918*, Ostrava 2001. Výsledné poznatky z diplomových prací využil P. POPELKA, *Zrod moderního podnikatelství*, s. 31. V případě Čech byl zkoumán vzorek 525 osob, v případě Moravy a Slezska 398 osob.

3 Data shromážděná W. Meixnerem vycházejí ze vzorku 836 osob, z nichž 39% bylo narozeno v českých zemích. Tamtéž, s. 33.

roli při transferu mentálních vzorců, které úspěšné podnikatelské jednání vyžadovalo. Vzhledem k hospodářskému a technologickému vývoji v Evropě se nepřekvapivě jednalo o podnikatele ze západních zemí.⁴

Pro pražské prostředí nemáme k dispozici obdobně generalizující kvantitativní přehled. Z jednotlivých sond se zdá, že velkou roli hrál podnikatelský kapitál akumulovaný již v průběhu napoleonských válek. Z něj byly zakládány především úspěšné pražské textilní podniky, ale rovněž pomohl na výsluní podnikatelům ve finančnictví.⁵ Oproti továrníkům a finančníkům pocházeli mnozí velkoobchodníci, kteří se v Praze usadili již před polovinou století, z mimopražských oblastí Čech. Zřídit v Praze sídlo velkoobchodu bylo pro schopného obchodníka snazší než zde etablovat továrnu bez vazeb na místní pozemkové majetky a tradici řemeslné výroby. I v Praze však nacházíme mnohé zahraniční podnikatele, kteří hráli důležitou roli především v rozvoji strojírenství jako nového moderního segmentu průmyslu. Jejich přičiněním pak přicházely do Prahy mnohé technické inovace.⁶

Socioprofesionální původ podnikatelů v českých zemích, který uvedené výzkumy analyzovaly, ukazuje na vysoký podíl podnikatelů, kteří navazovali ve své činnosti na podnikatelské dráhy svých otců, případně rozvinuli obchodní a řemeslnou činnost svých rodinných předchůdců. V případě Čech šlo o 72% podnikatelů.⁷ Jde tak o dosti podobné číslo, jaké udává výzkum například pro berlínské prostředí, kde byla míra seberekrutace obdobně vysoká.⁸ Tato čísla naznačují význam rodiny pro formování podnikatelství. V jejím rámci byl akumulován finanční kapitál, ale stejně tak zde docházelo k přenosu dalších druhů kapitálu, o které se navazující generace mohly opřít. Máme zde na mysli především sociální kapitál budovaný dlouhodobě v rámci society obce, kdy aspekty jako důvěryhodnost, napojení na existující obchodní infrastrukturu a propojení podnikatelů přes rodinné a jiné společenské vazby vytvářely předpoklad pro úspěšné podnikatelské kariéry. V rámci fungující podnikatelské rodiny rovněž nebylo třeba překonávat mentální bariéry poukazující na rizikovost a nestálost podnikatelské dráhy, kterou citlivě vnímaly jiné profesní skupiny, jako například úřednictvo. V momentě samotného formování moderního podnikatelství na počátku industrializace se podnikatelé rekrutovali z následujících čtyř skupin: z okruhu šlechty, tradičních městských

4 Migrace podnikatelství tak probíhala opačným směrem než migrace většinového obyvatelstva. Příkladem zahraničního podnikatele je i Gottlieb Haase, otec Andrease Haaseho, jemuž je věnován exkurs v této práci.

5 Řeč je především o textilních podnikatelích rodiny Porgesů, Dormizerů, Przibramů a Jerusalemě. Lämmelové oproti tomu pocházeli ze západních Čech. Srov. M. NIEDHAMMER, *Nur eine „Geld-Emancipation“?*, s. 45.

6 Například bratři Thomassové nebo Rustonové, jejichž jména jsou spojena s tzv. Rustonkou, továrnou na pomezí Karlína a Libně. Srov. PAVLA VRBOVÁ, *Hlavní otázky vzniku a vývoje českého strojírenství do roku 1918*, Praha 1959, s. 94.

7 P. POPELKA, *Zrod moderního podnikatelství*, s. 49.

8 Zde se jednalo o podíl 78% osob. H. KAELBLE, *Berliner Unternehmer*, s. 37.

obchodníků svázaných s cechy, podnikatelů vzešlých z domácí mimoměstské výroby a zahraničních podnikatelů.⁹ Následující text ukáže, že ani sociálně-profesní původ Dotzauerovy rodiny nespadá bezproblémově do jedné z uvedených skupin.

Richard Jakob Dotzauer pocházel z rodiny, kterou je možné zařadit do kategorie honorace menšího města. Narodil se 25. července 1816 v Kraslicích v severozápadních Čechách. S Kraslicemi byla v té době rodina již několik století spojena. Dotzauerovi předci sem zamířili na sklonku 16. století, kdy část mlynářské rodiny opustila hornofalcký Ebermannstadt a začala v Kraslicích provozovat panský mlýn. Tehdy Kraslice profitovaly z bohatých nalezišť drahých kovů. Město spolu s okolím patřilo k nejlidnatějším oblastem Čech. Rodina byla původně evangelická, v Kraslicích však zůstala i v pobělohorském období. Dotzauerův otec Johann Florian byl však již mlynářskému řemeslu vzdálen. Narodil se 11. května 1788 do rodiny obchodníka Philippa Jakoba Dotzauera. Straší bratr Johanna Floriana Philipp Wenzel Dotzauer byl v Kraslicích farářem. Na bohatou hornickou tradici města se tehdy již jen vzpomínalo a jeho hospodářský ráz udávaly především textilní manufaktury a dílny produkující hudební nástroje. Rodina disponovala slušným majetkovým zázemím, neboť i Johannu Florianovi bylo umožněno vystudovat gymnázium v Chebu. Po jeho absolvování se vrátil do Kraslic a stal se ranhojičem a praktikantem u místního lékaře. Ve studiích pokračoval později ještě ve Vídni a Praze. Úspěšné zakončení studia Dotzauerova otce však není doloženo. Ve vídeňské všeobecné nemocnici pak působil jako sekundární lékař. Do jeho dalších životních osudů zasáhly napoleonské války. V jejich průběhu byl přítomen v polních lazaretech a po bitvě u Wagramu mu bylo svěřeno vedení vojenského oddělení vídeňské nemocnice. V roce 1813 byl po bitvě u Chlumce převelen do služeb ruské polní nemocnice v Čechách. Během služby u ruského vojska se osvědčil natolik, že byl Rusy vyzván, aby vstoupil do jejich služeb. To však odmítl a po skončení války se vrátil zpět do Kraslic, kde pracoval jako lékař. Oženil se s Annou Marií Kohlerovou, dcerou měšťana a řezníka, který později zbohatl jako výrobce mušelinu. Po sňatku s Annou Marií disponoval dostatkem prostředků a mohl si koupit v Kraslicích zavedenou lékárnu „U Zlaté orlice“. Vedle toho pořídil i drobnější zemědělské hospodářství. V Kraslicích platil Johann Dotzauer za váženého občana. A to nejen díky své profesi a vlastnictví lékárny, které vzbuzovaly úctu samy o sobě. Svou zálibu v literární činnosti prokázal sepsáním topografie města Kraslic. Po dobu pětadvaceti let zde působil jako magistrátní rada. Když se den po jeho smrti konal 11. března 1851 v Kraslicích pohřeb, byly na něm přítomny tisíce osob.¹⁰

9 P. POPELKA, *Zrod moderního podnikatelstva*, s. 47. Popelka se opírá o typologizaci Karla Novotného.

10 Údaje o Dotzauerových předcích pocházejí z jeho vzpomínek RICHARD DOTZAUER, *Aus meinem Leben (Autobiographie)*, které jsou součástí práce E. SCHEBEK, *Richard Ritter von Dotzauer*, s. 1 a 55. Rovněž Srov. G. TREIXLER, *Richard Ritter von Dotzauer*, s. 305. Rukopis práce JOHANN DOTZAUER, *Topographie der Stadt Graslitz sammt Ortschaften im*

Na převzetí lékárny byl připravován prvorozený syn Adolf, narozený v roce 1814. I on se po vzoru otce zapojil do veřejného dění. V revolučním roce 1848 byl hejtmanem národní gardy a získal dokonce mandát do říšského sněmu.¹¹ Druhorozenému Richardovi se mělo dostat rovněž kvalitního vzdělání. Po vzoru otce i bratra odjel ve třinácti letech studovat do Chebu na gymnázium. Tamější studia však pojímal poměrně vlažně a více než škola ho přitahovaly radovánky v kruhu spolužáků. V mládí nic nenasvědčovalo tomu, že se Dotzauer stane nesmírně pracovitým a výjimečně úspěšným mužem. Podle svých vzpomínek se učení příliš nevěnoval. Stejně jako v Kraslicích byla i v Chebu silnějším lákadlem volnočasová zábava se spolužáky než vlastní studium. Trpělivost prokazoval pouze v kreslení a ručních pracích a částečně i ve hře na flétnu. Škole dával pouze tolik času a úsilí, kolik bylo potřeba k postupu do dalšího ročníku. Z toho plynuly i stížnosti jeho učitelů směrem k Dotzauerovu otci. Nespokojený otec ho proto poslal v roce 1829 na plzeňskou hlavní školu.¹²

Osobnější přístup některých vyučujících a uvolněnější poměry při výuce přece jen zapřičinily, že začal o své vzdělání více dbát. S ohledem na to, že nejlepších výsledků dosahoval v matematice a zároveň v kreslení, zamýšlel pokračovat ve studiu techniky. To také doporučovali jeho učitelé, nicméně otec odmítl pokrývat náklady spojené s takovým studiem. Lehce překvapivá, vzhledem k pověsti Dotzauerova otce jako muže širokého rozhledu, byla skutečnost, že technickou přípravu pro svého syna nepokládal ani za příliš perspektivní. Mladý Dotzauer proto na otcovo přání směřoval do kupeckého prostředí. Sám Richard Dotzauer projevil přání vycestovat za získáním učňovských zkušeností do Lipska. Vnímal je jako nejpřitažlivější místo budoucího studia. S tím však nesouhlasil jeho silně katolicky založený otec, kterému nekonvenovalo tamější protestantství, a syna zamýšlel poslat do Prahy. Česká metropole se naopak nezamlouvala mladému Dotzauerovi, a tak zvítězila třetí varianta – Vídeň. Tam ostatně pobývali Dotzauerovi příbuzní z matčiny strany, což mu mělo krok do neznáma ulehčit a stejně tak zmírnit obavy rodičů z dalekého odloučení.¹³

Dne 28. července 1832 nastoupil šestnáctiletý Richard Dotzauer do učení v obchodě Ludwiga Ruzičky. Praktikum u něj zprostředkoval právě jeho vídeňský strýc. Předpokládalo se, že za tři roky místo opustí s výučním listem. Za možnost absolvovat vyučení platil Dotzauer ročně tři sta zlatých. Přestože měl vzhledem k rodinnému zázemí Dotzauer v začátcích učňovské dráhy nastavené příhodné podmínky, s příchodem do Vídně pro něj začalo nelehké období, které vyústilo po

Jahre 1821 je uložen v pozůstalosti Richarda Dotzauera. Archiv hlavního města Prahy (dále AHMP), fond Richard Dotzauer. Práci vydal Richard Dotzauer vlastním nákladem v roce 1870 u příležitosti oslavy pětisetleté existence města.

11 OSWALD KNAUER, *Das österreichische Parlament von 1848–1966*, Wien 1969, s. 82.

12 Vysvědčení ze čtvrté třídy plzeňské hlavní školy je uloženo v AHMP, fond Richard Dotzauer.

13 R. DOTZAUER, *Aus meinem Leben*, s. 2–3.

třech letech v tísnivé pocity méněcennosti a rezignovanosti. S průběhem své praxe v Ruzičzkově podniku byl velice nespokojen. K majiteli obchodu a jeho ženě pociťoval pramálo sympatií. Chovali se k němu podezřívavě a ke kupeckým a účetním záležitostem ho téměř nepustili. Učňovské roky, během kterých Dotzauer pracoval v obchodě od pěti hodin od rána až do deváté hodiny večerní, utíkaly pozvolna. Volného času příliš neměl. Vídeň ostatně Dotzauera nijak neuchvátila. Městské prostředí úzkých ulic a vysokých domů mu bylo cizí a volný čas trávil nejraději v Prateru. Zakončení učení po třech letech se však Dotzauer nedočkal. Čtvrt roku před skončením výuční doby těžce onemocněl a trávil několik týdnů ve vídeňské nemocnici. Na jeho místo přijal majitel obchodu nového učně a Dotzauer pár týdnů před zakončením tříletého pobytu musel jeho obchod bez osvědčení opustit.¹⁴

S pomocí strýce byl sice přijat do nového obchodu, ale poté, co jeho majitel zjistil, že Dotzauer pobýval delší dobu v nemocnici, ho ze svých služeb propustil, neboť nechtěl zaměstnávat nemocného učně. Další práci hledal obtížně rovněž proto, že v učení u Ruzičzky nenasbíral mnoho zkušeností s praktickým chodem obchodu a další zaměstnavatelé ho proto nechtěli přijímat. Doporučující dopis Ruzičzky ostatně nebyl psán tak, aby Dotzauerovi otevíral dveře do dalších obchodů. Dotzauer byl na dně svých psychických sil a podle vlastních vzpomínek pomýšlel v této době i na sebevraždu. Ze skličujících úvah ho vyvedlo krátké angažmá (od září roku 1835) v obchodě s koloniálním zbožím Friede Mauruse von Wagburg. Doporučení pro majitele obchodu zajistili Dotzauerovi rodiče od Johanna Davida Starcka. Starck byl kraslickým rodákem, který byl však v této době již podnikatelem známým po celé monarchii. Vlastnil hutě, přádelny bavlny a později rovněž chemické továrny. Starckova rodina byla vzdáleně propojena s rodinou Dotzauerovy matky.¹⁵ Krátké angažmá u Wagburga bylo významné. Dotzauer na něj vzpomínal jako na tyрана, ale zároveň přiznával, že se jednalo o typ schopného obchodníka, jakých tehdy Vídeň příliš neměla. Nešlo jen o skutečnost, že praxe u Wagburga povzbudila Dotzauera v době osobní krize. Seznámil se zde s obchodem se zbožím dováženým ve větších objemech. Wagburg obchodoval především s kořením a vínem. Dotzauer rovněž pronikl hlouběji do obchodní každodennosti. Po skončení učení u Wagburga obdržel solidní doporučující dopis a spolu s ním i seznam obchodníků, na které se mohl s žádostí o místo obrátit. Vídeň byl rozhodnut opustit.¹⁶ Pro Dotzauerovy majetkové poměry, ale především pro sbírání dalších zkušeností byla posléze důležitá praxe u dvou významných obchodníků – Philippa Scherze a Alexandera Schoellera.

14 Tamtéž, s. 7.

15 Jedna z pratet Dotzauerovy matky se přiznala do rodiny Starcků. Genealogie Starcků dostupná na <http://starck.webpark.cz/html/names1.html> [10. 2. 2023]. David Starck byl v roce 1837 nobilitován. V té době již sídlil v Praze. K osobnosti Johanna Davida Starcka Srov. M. MYŠKA a kol., *Historická encyklopedie podnikatelů I*, s. 453.

16 R. DOTZAUER, *Aus meinem Leben*, s. 11.

O Velikonocích roku 1836 se vydal s doporučením od bývalého zaměstnavatele do Prešpurku (dnešní Bratislavy), aby se tam představil obchodníkovi Josephu Scherzovi.¹⁷ Velikonoční čas zkomplikoval přechod na celnici mezi rakouskou a uherskou stranou, nicméně Dotzauer si v té době již byl schopný pohotově poradit a celníci ho odbavili za poskytnuté všimné. Scherzův podnik s koloniálním zbožím patřil v té době k nejznámějším v monarchii. Scherz sám pocházel z velice chudých poměrů, ale pílí a schopnostmi se vyšvihl mezi elitu tehdejšího Prešpurku. Zbohatl během kontinentální blokády v období napoleonských válek. Po nich byl nobilitován. Později zasedal v obchodní komoře a radě města. V jeho sídle se konaly bály, které navštěvovaly přední osobnosti prešpurské společnosti. Když Dotzauer do jeho obchodu s koloniálním zbožím nastoupil, zaměstnával dvacet obchodníků, dále čeledíny a kočí.¹⁸

Shoda náhod pomohla k tomu, aby Dotzauer v obchodě obsadil hned v počátcích zajímavější místo. Po jeho příchodu onemocněl účetní a Dotzauer byl pověřen vedením knih i přesto, že s účetnictvím měl spíše minimální zkušenosti z doby angažmá u Wagburga. Scherz byl ale s jeho výkony natolik spokojen, že nového účetního již nepřijal. Dotzauer pobíral plat čtyři sta zlatých ročně, což bylo mnohem více, než očekával při svém nástupu. Jeho osobní náklady nebyly příliš vysoké, neboť denně pracoval od sedmi hodin ráno až do desíti hodin večer. Přes vysoké pracovní vytížení však na tuto dobu vzpomínal jako na nejkrásnější část života, protože se po vídeňských peripetiích konečně začal prosazovat v obchodním světě. Když v roce 1839 dorazil po dlouhé době do Kraslic, aby navštívil rodiče, provázelo již jeho krátký pobyt uspokojení otce a matky nad úspěchy syna a vídeňská epizoda byla zapomenuta.¹⁹

Do budoucna však Dotzauera přitahovala vlastní obchodní činnost. Tu zamýšlel zprvu rozvíjet jako obchodní cestující u velkého zavedeného obchodního domu. V říjnu roku 1839 nastoupil do podniku Alexandra Schoellera ve Vídni. Schoellerův velkoobchod se v té době zabýval prodejem vlny, barvených látek, ale také cukru. Do železáren a bankovníctví v té době ještě Schoeller neinvestoval. Jeho odbytištěm byla podstatná část monarchie. Schoellerové byli mocnou podnikatelskou rodinou evropského formátu, která měla kořeny v Porýní.²⁰ Ve srovnání se Scherzem byl Schoeller obchodníkem nejen jiných objemů obchodů, ale rovněž

17 Výuční list obdržel 11. června 1836. Je uložen v AHMP. Fond Richard Dotzauer.

18 Dotzauer věnoval Scherzovi ve svých vzpomínkách velký prostor na důkaz svého obdivu k němu. Tamtéž, s. 20–24.

19 R. DOTZAUER, *Aus meinem Leben*, s. 14–18. O velké spokojenosti s Dotzauerem ze strany majitelů obchodu svědčí, že mu při odchodu věnovali briliantový prsten a doporučení, které mu otevíralo brány k další kariéře. Srov. AHMP, fond Richard Dotzauer.

20 Srov. FELIX CZEIKE (ed.), *Historisches Lexikon Wien*, díl 5: Ru–Z, Wien 1997, s. 120–121. Schoeller později založil železářnu a spolupodílel se na založení jednoho z vídeňských pivovarů. Za své zásluhy na poli průmyslu obdržel Řád železné koruny.

jiného osobního charakteru. Své zaměstnance podle Dotzauerových vzpomínek tituloval zásadně „Herr von“. Zároveň si od nich udržoval již citelnou společenskou distanci a v konverzaci s nimi se omezoval pouze na strohé pracovní pokyny. Dotzauer k Schoellerovi nastoupil jako obchodní agent s vybudovaným renomé. Jeho úkolem bylo především vyhledávat nová odbytiště pro prodej indigem zbarvených látek. Vzhledem k tomu, že mu Schoeller svěřil regiony, kde zatím neměl žádné odběratele, měl Dotzauer poměrně volné pole působnosti. Prvními oblastmi, ve kterých měl obstarávat odbyt, se staly Horní Uhry a Morava. Při dlouhých obchodních cestách závisela organizace na něm samotném. Nasazení se projevilo i na jeho výsledcích. V krátké době se jeho obchodní region rozšířil i na jižní část Uher, Chorvatsko a Sedmihradsko. Podle jeho vzpomínek se mu dařilo především díky kupeckému talentu. Dokázal odhadnout nálady a přání svých zákazníků. K jeho vyšší motivaci přispěly podmínky, za kterých pracoval. Dotzauer uměl dle svých slov přesvědčit Schoellera o velkorysejším přístupu k některým aspektům obchodu. Tak mu Schoeller vyhověl v žádosti pořízení vlastního kočáru i s kočím pro obchodní cesty. (Z bezpečnostních důvodů měl během nich u sebe vždy pár pistolí). Dotzauerův pevný roční příjem byl osm set zlatých a k tomu jedno procento z výnosu všech obchodů, které přesáhnou částku osm set tisíc zlatých. Celkově si tak ročně vydělal již solidní sumu atakující hranici dvou tisíc zlatých.²¹

Vzhledem k evidentnímu úspěchu při oslovení nových zákazníků a při péči o ně se vážně začal zabývat myšlenkou na vlastní obchodní dráhu. Na svých cestách, které zabíraly na začátku čtyřicátých let již velkou část monarchie, si utvořil představu o obchodních poměrech a poznal většinu klientů. K osamostatnění mu scházelo pouze dostatečný kapitál. V roce 1844 měl našetřeno dva a půl tisíce zlatých, což stále nevytvářelo dostatečnou základnu pro start vlastního podnikání. Dotzauerova rodina odmítla svého syna finančně podpořit s tím, že si z příjmu může vytvořit vlastní majetkovou základnu. Tak bylo pouze na něm, jak rychle a jakým způsobem své úspory rozmnoží natolik, aby založil vlastní podnik. Částečně se proto uskromnil ve svém životním stylu, který nešlo ani doposud označit za velkorysý. Ještě více však začal šetřit během obchodních cest na ubytování a stravování. Šlo však jen o nepatrný vklad k tomu, aby se mohl skutečně kapitálově osamostatnit.²²

Ve svých osmadvaceti letech byl Dotzauer již poměrně zkušeným obchodníkem, který dokázal svým zaměstnavatelům zajišťovat zajímavé kontrakty. V souběhu s tím se stabilizovaly i jeho příjmy. Vzhledem k nabytému sebevědomí bylo logické, že zamýšlel vybudovat vlastní podnik. Cesta k této pozici však nebyla v jeho mládí přímočará. Přestože mu rodinné poměry mohly poskytovat minimálně stabilní zázemí, vlažnější přístup ke školním povinnostem mu zahradil cestu

21

R. DOTZAUER, *Aus meinem Leben*, s. 27.

22

Tamtéž, s. 28.

k lepšímu institucionalizovanému vzdělání a gymnázium nedokončil. Rodina se hrála významnou roli i při zajišťování jeho obchodnických učednických angažmá ve Vídni. Ať již vlastní vinou nebo vlivem nepřízně okolí (můžeme se spolehnout pouze na verze z jeho vlastních vzpomínek) se ani zde nezдалo, že z Dotzauera vyroste mimořádně úspěšný podnikatel. Až v momentě, kdy se vlastním přičiněním dostal do služeb dvou významných obchodníků, nabrala jeho kariéra již příkladný kontinuální vzestup. V té době měl za sebou rovněž první velké milostné zklamání, když byl odmítnut dcerou jednoho z vídeňských obchodníků, se kterou se seznámil díky svému strýci a několik let ji příležitostně ve Vídni potkával. Další dámská známost však již znamenala pro Dotzauera zlom při budování vlastní kariéry.

DOTZAUERŮV TCHÁN JOSEPH DOTZAUER

Dne 4. října 1844 se Richard Dotzauer oženil s Eleonore Dotzauerovou, dcerou Josepha Dotzauera, v pražském kostele u svatého Havla na Starém Městě. Nazvat kapitulu popisující významnou změnu v Dotzauerově osobním životě po jeho tchánovi se může zdát poněkud nelogické. Vystihuje to však roli, jakou Joseph Dotzauer ve zmiňovaném období sehrál pro Dotzauerovu kariéru, neboť právě sňatek s jeho dcerou znamenal pro Richarda významný posun v obchodní kariéře.

V roce 1844 se obchodní oblast Richarda Dotzauera v rámci Schoellerových obchodů rozšířila o Čechy. Díky tomu se při prodeji barviv seznámil se svým vzdáleným strýcem Josephem Dotzauerem, který byl bratrancem Richardova otce. Během obchodního jednání v lednu 1844 se Richard pouze krátce zmínil, že je poji vzdálený příbuzenský vztah. Setkání by zůstalo bezvýznamným, kdyby se téhož večera neocítl Richard Dotzauer na pozvání jiného pražského obchodníka v kupeckém casinu, kde se s Josephem Dotzauerem opět setkal a konverzoval. Mladý Dotzauer udělal na pražského obchodníka dojem a ten ho pozval po čase do svého domu na odpolední čaj. Zde již konverzoval s jeho dcerou Eleonore, která byla o pět let mladší. Dotzauer pak byl pravidelným hostem při obědích a večerích v rodině Josepha Dotzauera a s Eleonore vedl čilou korespondenci během svých obchodních cest.²³

Jakkoli není nutné a priori marginalizovat citové aspekty sblížení obou mladých lidí, při pohledu zvenci se jednalo jak pro Richarda, ale stejně tak pro Josepha Dotzauera o racionální krok. Vstupem do rodiny Josefa Dotzauera se Richard

23

Tamtéž, s. 33. Zajímavé je, že ve svých pamětech psaných během šedesátých let se Dotzauer nijak netajil tím, že zprvu porovnával Eleonore Dotzauer se svou bývalou favoritkou. Zároveň zde však i následně vykreslil všechna pozitiva budoucí ženy.

OBR. 02

Dotzauerův tchán
Joseph Dotzauer

zařadil mezi pražskou obchodní elitu, neboť jeho tchán patřil k uznávaným pražským obchodníkům. Sňatek dvou příbuzných osob byl samozřejmě zvláštní, nicméně neodporoval ustanovení občanského zákoníku z roku 1811.²⁴ Přiřazení se Richarda Dotzauera do rodiny majetného obchodníka bylo součástí rodinné a podnikatelské strategie jeho tchána. Joseph Dotzauer se narodil 19. března 1794 v Kraslicích, stejně jako Richard. Pocházel z mlynářské rodiny, nicméně za vyučněním odcestoval do Prahy, kde působil v několika kupectvích.²⁵ V roce 1816 si otevřel

24 Ve sňatku manželům tehdejší zákony nebránily. Jejich příbuzenství bylo prvním nejbližším, u kterého se nejednalo o přestupek proti manželskému právu. To zakazovalo sňatky mezi dětmi sourozenců. Srov. *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie*, díl 1., Wien 1811, paragraf 65, s. 22–23.

25 *Bohemia* 12. 11. 1878, s. 4–5.

vlastní obchod s módou a střížným zbožím.²⁶ Obchod si v Praze získal oblibu. Na začátku čtyřicátých let prodal tento podnik pozdějšímu pražskému starostovi Josefu Hulešovi. Změnil své obchodní zaměření a spolu se svým synem Josephem, který absolvoval kupecké pobyty v německých přístavních městech, otevřel velkoobchod s materiály a barvivy.²⁷

Dotzauerův tchán Joseph byl v pražském prostředí znám nejen díky svým obchodním aktivitám, ale rovněž díky působení v pražském veřejném životě. Od roku 1831 zastával reprezentativní pozici v předsednictvu pražského kupeckého grémia, kde vykonával rovněž funkci pokladníka. Z této pozice se výrazně přičinil o zřízení pražské obchodní akademie a výstavbu její budovy. Ve správní radě akademie ostatně rovněž zasedal. Byl také přísedícím obchodního soudu. Angažoval se v bankovníctví. Byl dlouholetým cenzorem pobočky rakouské Národní banky v Praze, kde se v jedné instituci sešel s bankéři, jako byli Fiedler, Lämel, Riedl nebo Zdekauer.²⁸ Na začátku šedesátých let se zařadil mezi šest osobností řídících banku.²⁹ Činný byl i v Měšťanské besedě. V roce 1856 byl zvolen dokonce do jejího předsednictva. V Besedě byl vnímán jako ryze konzervativní element, který zapadal do celkového ducha doby padesátých let a vyhýbal se jakýmkoli prohlášením, která mohla dráždit příslušné státní orgány.³⁰ V tomto ohledu se od svého zetě lišil, neboť Richard byl důraznějším zastáncem liberálních hodnot. Vedle členství v Besedě figurovalo jeho jméno v tradičních měšťanských spolcích, jako byl například pluk ostrostřelců, jehož byl čestným hejtmánem.³¹ Jeho aktivity se, obdobně jako u jiných majetných měšťanů, soustředily i na charitu. Stál v pozici správce majetku Spolku pro podporu pražské chudiny, v jehož čele byl Camil Rohan.³² Oceňoval se jeho podíl na likvidaci záplav v roce 1862. Joseph Dotzauer se podílel i na činnosti samosprávy. Ihned po jejím zavedení byl zvolen do obecního výboru města Libně v roce 1850.³³ Nejpozději v této době se tak objevuje propojení Dotzauerovy rodiny s touto budoucí pražskou čtvrtí.

26 Státní oblastní archiv Praha (dále SOA Praha), fond Krajský soud obchodní (dále KSO), k. 1537, fasc. V-2125.

27 Srov. *Schematismus des Königreiches Böhmen für das Jahr 1842*, Prag (b. d.), s. 629.

28 Srov. *Adressen-Buch für Handlungs-Gremien, Fabriken und Gewerbe des Königreichs Böhmen für das Jahr 1854*, Prag 1855, s. 4.

29 Srov. *Adressenbuch der Handlungen, Fabriken und Gewerbe des Königreichs Böhmen*, Prag 1864, s. 150.

30 FRANTIŠEK VENDELÍN SCHWARZ, *Památník Besedy měšťanské na oslavu padesátileté činnosti spolku 1845-6 – 1895-6*, Praha 1896, s. 40. Konzervativní postoje Josepha Dotzauera zdůrazňuje ALENA ŠIMŮNKOVÁ, *Měšťanská beseda ve střetu zájmů: politizace a nacionalizace pánského klubu*, *Kuděj* 1–2/2005, s. 73–92.

31 Funkce jsou uvedeny na smutečním oznámení ze dne 11. listopadu 1878 uloženém v SOKA Sokolov, fond Richard Dotzauer.

32 *Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1851*, Prag [1851], s. 385.

33 LADISLAV HEJTMÁNEK, *Libeň*, Praha 1896, s. 152.